

2016 YILI TÜRKİYE'NİN İNSAN HAKLARI KARNESİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ  
TBB İHM GENİŞLETİLMİŞ YUVARLAK MASA TOPLANTISI  
SONUÇ BİLDİRGESİ

Ülkemizdeki cezaevlerinde yaşanan hak ihlalleri uzun yıllardan beri sürmekte olup 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrası yeni bir boyut kazanmıştır.

5271 Sayılı CMK 91 vd maddelerinde 24 saat ve toplu suçlarda 4 gün olarak düzenlenen gözaltı süreleri ve gözaltı ile ilgili koşullar 667 sayılı KHK 'nin 6 .maddesiyle 30 güne çıkarılmıştır.

İçerisinde bulunduğumuz süreçte; hemen her gün çok sayıda kişi gözaltına alınmakta, ifadeleri alınmaksızın günlerce çok olumsuz koşullarda bekletilmekte, müdafii ile görüşmesi 5 gün kısıtlanabilmekte, gözaltı süresi "*keyfi olarak*" 30 güne kadar uzatılmaktadır.

AİHM kararlarında, gözaltı süresini "Teröre karşı toplumu koruma maksadı taşıya bile..." en fazla 4 gün 6 saat olarak belirtilmektedir. Dolayısıyla bu durum AİHM kararlarına açıkça aykırılık oluşturmaktadır.

AİHS'in 6.maddesine göre; Savunma ve adil yargılanma hakkı en temel insan hakkıdır. Davaların açılma süreci ve halen büyük çoğunluk soruşturma dosyalarının kovuşturmayla dönüştürülmemesi, etkin pişmanlığın özendirilerek gerçek dışı beyanlara dayalı delil toplama yönteminin ağır basması dürüst yargılama ilkesinin yoğunlukla ihlal edilmesine dönüştürülmektedir.

Yine Avukatlık Kanununun 36.maddesine göre; avukatın "Sır Saklama" zorunluluğu , CMK nun 154.maddesine göre "...şüpheli veya sanık müdafii ile her zaman ve konuşulanları başkalarının duyamayacağı bir ortamda görüşmesi zorunlu olmasına rağmen, 667 sayılı KHK'nin 6.maddesi ile getirilen sınırlamalar ile "...müdafinin müvekkil ile görüşmenin sesli ve görüntülü olarak kayıt altına alınması, bir görevlinin görüşmede hazır bulunması..." şeklinde ki düzenler, genel kural haline getirilip, istisnasız uygulanması **savunma hakkının özüne** müdahale niteliğindedir.

Cezaevlerinde yaşanan en temel hak ihlalleri;

- Kapasitenin aşılması ve yoğunluk,
- Tecrit, tek kişilik hücrelere koyma,
- Sağlığa erişim,
- Can güvenliği, İntiharlar,
- Kitap kısıtlaması,
- Keyfi disiplin işlemleri,
- Avukata ve yargıya erişim zorlukları,
- Beslenme,
- Nakiller,
- SEGBİS,
- Annelerin yanında kalan çocuklar.
- Çocuk mahpuslar
- Tutuklu Gazeteciler,
- Tutuklu milletvekilleri konu başlıkları ile özetlenmekte olup 08.10.2016 tarihi

itibarıyla Türkiye'de 372 adet ve 189.269 kişi kapasiteli Ceza ve İnfaz Kurumu bulunmasına rağmen 01.11.2016 tarihi itibarıyla Cezaevlerindeki tutuklu ve hükümlü sayısı şöyledir. 123.987 Erkek hükümlü, 4.659 Kadın hükümlü, 645 Çocuk hükümlü toplamda 129.291 hükümlü bulunmakta, 62.976 Erkek tutuklu, 3.235 Kadın tutuklu ve 1795 Çocuk tutuklu toplamda 68.006 tutuklu bulunmaktadır. Hükümlü ve tutukluların toplam sayısı ise 197.297'dir. Yani 189.269 toplam kapasitenin üzerindedir.

671 sayılı KHK'nin 32. maddesi ile 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanuna Geçici 6.madde eklenmiş ve bazı suçlar dışarıda kalmak koşulu ile Yasanın 105/A maddesindeki denetimli serbestlik süresi bir yıldan, iki yıla çıkarılmış, 107/2 maddesinde koşullu salıverilme süresi 2/3 den ½ e indirilmiş, bu formül ile ortalama 38.000 tahliye ile yer açımı sağlanmış olmasına rağmen çok kısa bir sürede yapılan tutuklamalar ile kapasite tekrar aşılmıştır. 15.07.2016 tarihinden sonra 100.000' in üzerinde kişi hakkında soruşturma başlatılmış ve bu soruşturmalar kapsamında 45.000' in üzerinde kişi tutuklanmıştır. İhlaller 10.12.2016 tarihi itibarıyla devam etmektedir.

Engelli bireylerin sahip olduğu haklar ve bu hakların kullanımındaki hak ihlalleri somut olarak en çok göze çarpan problemlerden biri olarak durmaktadır. Engelli bireyler için uluslararası hukuk, Anayasa, kanun, yönetmelikler, özel hükümler ile geç de olsa düzenlemeler yapılmıştır. Ancak, engelli bireylerin psikolojik durumu, toplumdaki empati yetersizliği, bilinçsiz yaklaşım ve önyargılar ise tartışma konusu olmakta devam etmektedir.

Engelli kavramı diğer bireylerle eşit koşullar altında topluma tam ve etkin bir şekilde katılımlarının önünde engel teşkil eden uzun süreli fiziksel, zihinsel, düşünsel ya da algısal bozukluğu bulunan kişileri içermek olarak tanımlanırken, hukuk düzeni tüm bireyler ile tam ve eşit şekilde haklardan yararlanmayı ilke edinmiştir. Somut olaylara bakıldığında yaşam hakkı, işkence veya aşağılayıcı muamele yasağı, özgürlük ve güvenlik, adil yargılanma, özel hayata ve aile hayatına saygı, ayrımcılık yasağı, mülkiyetin korunması, eğitim, oy kullanma gibi temel hakların daha yoğun bir şekilde ihlal edildiği görülmektedir. Genellikle başvuruların bu maddeler kapsamında ve çeşitli ihlaller sonucu oluştuğu anlaşılmaktadır. Pozitif hukukun engelli bireye yansması ve sürecin ağır işlemesi, hak ihlallerinin oluşumuna zemin hazırlamaktadır.

Söz konusu engelli bireyler ve aileleri olduğunda pozitif ayrımcılık ilkesine daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Sözlü ya da fiziksel taciz olayları, tutukluluk/gözaltı koşulları, kamuya açık alanların düzeni, acil veya afet durumlarında özel bir düzenlemenin olmaması, eğitim, sağlık, istihdam eksikliği gibi hak ihlallerine sıkça rastlanmaktadır. Bu ihlaller pozitif hukukun yanında, bunların denetimi, uygulamasında bölgesel ve uluslararası seviyede politikaların geliştirilmesi ile ortadan kaldırılamasa da önemli yol kat edilebilir.

Sadece fiziksel engelliler değil, zihinsel engellilerin de daha özel sorunlarının olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle teknoloji ile özdeşleşmiş eğitim reformlarının yapılması gerekmektedir. Tam ve eşit şekilde engellilerin haklarını kullandıkları varsayımında dahi, toplumun engelli bireylere karşı saygısının ve empatisinin az olması, farkındalığın oluşturulamaması toplumda bir ötekileştirme yaratmaktadır. Bu durum engelli bireylerin özgüvenini ve onurunu kırmakta, onları içe kapanık bir ruh haline sokmaktadır. Sosyal hayata katılımın ve bu bunun hep birlikte yapılması gerektiğinin önemi tartışılmaz boyuttadır. Kanunlardan ve yasal düzenlemelerden çok bu boşluğun nasıl doldurulacağı tartışılmalıdır.

Kadınlar açıkça cinsiyetleri nedeniyle ayrımcılığa uğramaktadır. Eğitim olanaklarından yoksun bırakılmakta, erken yaşta evlendirilmekte, yapılan yasal düzenlemelerle erken evliliklerin önü açılmaya çalışılmakta, aile içi cinsel ve fiziki şiddete maruz kalmaktadırlar. Çalışan kadınlar aynı işi yapan erkeklerden daha az kazanmakta, ucuz emek olarak adeta köle gibi çalıştırılmakta, yüksek maaşlı işlerde çalışmaları engellenmekte, hem kamuda hem özel sektörde yönetici pozisyonlara geçme hakları engellenmektedir.

Kadınların, haklarını savunamamalarının en önemli neden; eşleri, aileleri ve toplum tarafından gördükleri fiziksel, cinsel, duygusal ve psikolojik şiddettir. Kırsal alanda yaşayan kadınlar şehirde yaşayanlara oranla daha fazla şiddete maruz kalmaktadırlar. Merkezimizce araştırmalar şiddet eylemlerinde sosyokültürel farklılıkların önemli bir rol oynamadığını ve kişilerin hangi kültürel katmanda olursa olsun bu tip davranışlara eğilimli olduklarını ortaya koymuştur. Kadının ve eşinin eğitim düzeyi yükseldikçe maruz kalınan şiddet azalmasına rağmen yüksek eğitim gruplarında da önemli oranlarda şiddet yaşanmaktadır. Bu veri gösteriyor ki, devletin sağladığı eğitim tüm bu sorunları çözmeye yetersiz kalmaktadır. Kişilerin «toplumsal cinsiyet» eğitimini erken yaşlarda almaları ve içselleştirmeleri, devletin bu konuyla ilgili yasal ve idari önlemleri alması, medyayı bu konuda denetlemesi, devlet personelinin de bu eğitime tabi tutulması gerekmektedir. Tüm bu sorunların çözümü kısa vadeli hamlelerle değil, planlı ve uzmanlarca hazırlanmış uzun vadeli bir yatırım ile çözümlenebilir.

Kadına yönelik şiddetin ortadan kalkması için kadına yönelik ayrımcılığı besleyen destekleyen politikaların ortadan kalkması, toplumun temellerinin ve yönetimin gerçekten demokratik olması gerekli ve zorunludur.

Eğitim sistemi 12 yıl kesintisiz ve zorunlu olmalıdır. 4+4+4 eğitim sistemi ile özellikle kız çocuklarımız okula devam edememekte erken yaşta evlendirilmek suretiyle kanayan bir toplumsal yaraya dönüştürülmektedir.

Bizzat şiddetin aracı ve sonucu olan eril dil kullanım dışında kalmalıdır.

Kadınların eşit, insanca yaşam istekleri halen ölümle ve şiddetle sonuçlanmaktadır. 2016'nın ilk on bir ayında 260 kadın öldürüldü. Öldürülen kadınların %14'ü boşanmak istedikleri, %17'si ise boşandıkları kocaları tarafından öldürüldü. Yapılan yasal iyileştirmelere rağmen, siyasal erkin kadına bakışı, yargı mekanizmasının ve idari yolların yetersizliği, isteksizliği ve etkisizliği, kadınların var olma mücadelesini ve yaşam haklarını ihlal etmektedir.

Türkiye -GİGM ve BMMYK verilerine göre- ev sahipliği yaptığı 2,7 milyon Suriyeli ve 300 bin Suriye dışındaki ülkelerden gelen sığınmacı ile dünyada günümüzde en çok sayıda sığınmacıyı barındıran ülke konumundadır. Bu kadar çok sayıda kişi barındırılmasına rağmen ciddi bir sosyal gerilim olmamıştır. Bu ülkemiz halkı ve kamu otoriteleri adına çok ciddi bir başarı olduğunun kabul edilmesi gerekmektedir. Buna karşılık özellikle sanayileşmiş ülkelerin bu alanda Türkiye gibi insani kriz alanlarına komşu olan ülkelerin yüklenmiş oldukları sorumluluğu paylaşmada büyük oranda isteksiz ve duyarsız tavırları devam etmektedir. Uluslararası toplumun insani kriz bölgelerinden kaçan insanların sorunlarına daha duyarlı olması ve komşu ülkelerin sorumluluğunu daha adil bir şekilde paylaşması gerekmektedir.

Türkiye'nin üstlendiği olağanüstü sorumluluğa karşılık bu göçün insan hakları ve insanlık onuru adına çok iyi bir şekilde yönetildiğini iddia edebilmek mümkün değildir. Suriyelilerin ülkemize gelmeye başlamalarından itibaren yaklaşık 6 yıl geçmiş olmasına rağmen halen güncel ve sağlıklı bir kayıt işleminin yapılamadığı görülmektedir.

Eğitim çağındaki çocukların ancak 1/3 oranında okullara kayıt işlemi yaptırılmış, bunların da önemli bir oranının okula devamı sağlanamamıştır.

Legal iş gücü piyasasına erişim imkânları oluşturulması kapsamında iyileştirici düzenlemeler yapılırsa da çalışma izni alan kişilerin çok küçük bir oranda kaldığı ve ezici çoğunluğun halen emek sömürsüne dayalı merdiven altı iş piyasasına mahkûm olduğu bilinmektedir.

Sağlık alanında görece olumlu düzenleme ve çalışmalar olsa da bu alanda halen yaygın bir erişimin olmadığı görülmektedir. Kamplar dışında 81 ile dağılan Suriyeli ve 63 uydu kentte zorunlu iskâna tabi olan Suriyeli olmayan tüm sığınmacılar başta

barınma olmak üzere tüm sorunlarla kendileri baş etmek durumunda bulunmaktadır. Kişilerin meslek ve eğitim durumlarını temel alarak ciddi ve bilinen bir uyum politikasının hayata geçirilmesi söz konusu değildir. Çoğu sığınmacı şehirlerde zor koşullar altında yaşamaya çalışmaktadırlar.

Suriyeli ve diğer tüm sığınmacıların Türkiye’de daha uzun süre kalacakları gerçeğinin kabul edilmesi, buna göre kısa, orta ve uzun vadeli strateji ve eylem planlarının multi disiplinler olarak oluşturulması gerekmektedir. Bunun hazırlanmasında kamu otoriteleri yanı sıra başta Barolar olmak üzere meslek odaları, sendikalar, sivil toplum örgütleri, yerel yönetimler ve Üniversiteler de yer ve sorumluluk almalıdır.

Bu alana ilişkin yargısal denetimin kapsam ve kalitesinin olması gereken seviyede olmadığı, çok küçük bir oranda kişilerin durumlarının yargı önüne getirildiği görülmektedir. Yargı denetiminden geçmeyen sınır dışı ve uzun idari gözetim işlemleri kaygı vericidir.

Uluslararası koruma başvuruları hakkında verilen kararların kapsam ve idari-yargısal denetim işlemleri zayıftır. Bu nedenle yargısal denetimin nitelik ve niceliğinin arttırılabilmesi için çalışmalar üretilmelidir.

Baroların adli yardım mekanizmalarının YUKK ve sığınmacıların çokça başvurdukları hukuk alanlarında güçlendirilmesi gerekmektedir. Buna göre Barolara sağlanan adli yardım bütçesinde şehir nüfusu ve şehirdeki Avukat sayısı kriterlerine ek olarak şehirdeki sığınmacı sayısı da artı bir kıstas olarak dikkate alınmalı ve buna göre Barolara ek bütçe sağlanmalıdır.

Bu alanda davalara bakan 1. İdare Mahkemeleri ve 2. Sulh Ceza Hâkimliklerinin kapasitelerinin yükseltilmesi için çalışmalar yapılmalı, sığınmacıların yasal hakları konusunda bilgilendirici çalışmalar yapılmalıdır.

Siyasi iktidar, yargıyı baskı altına almaya ve yargı denetimini engellemeye yönelik olarak çıkardığı yasalarla, devletimizi, zaten zayıf olan hukuk devleti olma niteliğini yitirme sürecine sokmuş, 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra çıkarılan OHAL kararnemeleriyle de hukuk devletini tanımayan bir tutum içine girmiştir. Bu süreçte, hukuk devletinin en belirleyici niteliklerinden olan yargı bağımsızlığı ve hukuk güvenliği ilkeleri yok sayılmıştır. Artık, siyasi iktidar sahipleri dışında hiç kimse kendini güven içinde hissetmemektedir. İnsanlar, kendilerinin ve ailelerinin başına ne geleceğini öngörememekte; yanı başlarındaki örnekler nedeniyle, uydurma suçlamalarla sorgusuz sualsiz, işlerinden, mal ve mülklerinden olma, sefaletе düşme hatta, zindanlarda çürüme korkusu çekmekte ve sonuçta hiç kimse geleceğe güvenle bakamamaktadırlar.

Yargıçlar üzerindeki meslekten atılma baskısı, yargı kararlarını olumsuz etkilemekte; baskı altındaki yargıçlar, ne, adaletin olmazsa olması olan, insaf ve hakkaniyet ilkelerini gözetebilmekte, ne, en temel hak olan, özgürlük hakkını koruyabilmektedirler.

OHAL kararnemelerinde düzenlendiği ve sonra da yasalaştırıldığı gibi, insanların özgürlük ve güvenlik haklarının bu denli kısıtlanması; savunma hakkının bu boyutta engellenmesi; terör ve şiddet eylemleriyle bağlantılı olmayan insanların bu kadar yoğun baskı altına alınması; kuruluşların, yayın organlarının, şirketlerin bu genişlikte kapatılması, varlıklarına tazminatsız el konulması ve bütün bu yapılanlara karşı yargıda çare aramanın bu ölçüde engellenmesi, hukuk devletlerinde ve çoğulcu demokrasilerde kabul edilemez.

OHAL ilanı, hukuk devletinden ve çoğulcu demokrasiden vazgeçmenin ilanı değildir. Hukuk devleti, OHAL rejiminde de etkindir. Bu bağlamda OHAL tedbirlerinin, OHAL ilanını gerektiren nedenlerin yani, 15 Temmuz darbe girişiminin çoğulcu demokrasi için yaratmış olduğu tehlikenin giderilmesine yönelik olması zorunluluğu

vardır. Oysa, ne, getirilen özgürlük kısıtlamalarının; ne, savunma hakkı engellemelerinin; ne, insanların baskı altına alınmasının; ne, mal varlıklarına tazminatsız el konulmasının; ne, yargıda çare aranmasının engellenmesinin, 15 Temmuz darbe girişiminin yarattığı tehlikenin giderilmesi için zorunlu tedbirler olduğu savunulamaz ve yapılanların insan haklarına aykırılığını ortadan kaldıramaz. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin OHAL nedeniyle askıya alınmış olması da sonucu değiştiremez. Zira, OHAL tedbirlerinin, hukuk devletini yaşatmaya ve çoğulcu demokrasiyi ayakta tutmaya yönelik zorunlu tedbirler olması gerektiği, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni yorumlayan AIHM kararlarıyla sabittir.

Türkiye Barolar Birliği, hukuk devletine aykırı yanlışlıkları ve insan hakları ihlallerini gösterme ve yetkilileri uyarma görevini 10 Aralık İnsan Hakları Günü'nde bir kez daha yerine getirir ve bütün gücüyle hukuk devletini yaşatmak ve çoğulcu demokrasiyi ayakta tutmak için uğraş vereceğini kamuoyuna duyurur.

**TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ**  
**İNSAN HAKLARI MERKEZİ**